

Väike märgiatlas

K a r l K e l l o

APOKALÜPTILINE DRAAKON TEHTI NARRIKS

Viimases Horisondis, sept 2008, käsitletakse taevajumala Teshubi ja ja lohe Illujanka võitlust kajastavaid müüte 2. at eKr (vt „Lohetapmise motiiv Anatoolia müütides“, autor Vladimir Sazonov). Lohevõitlust tõlgendatakse seal kui kevadiste jõudude ja talve (võrreldavalt elu ja surma; headuse ja kurjuse personifikatsioonide) vastasseisu süsteemi järgi kord üks all, teine peal ja otse vastupidi. Rituaalse draakonivõitluse eesmärk olnud äratada maa/loodus talvisest unest, seoses uue aasta pidustustega.

Silm peast

Anatoolia müüdis kaotab taevajumal ühe variandi järgi võitluses silmad ja südame, võites need hiljem tagasi. Teise variandi järgi pöördub taevajumal abipalvega kõigi teiste jumalate poole ja saab ka võitu maitsta. Silm peast – see on vana müütiline motiiv, mis taevajumala puhul seostub päikese pimestamisega (päike ja kuu on taevasilmad). Võimuvõitluses torganud näiteks egiptuse kultuurivaenulik jumal Seth taevajumalal päikeselisel Horosel silma peast; vanadusest õelal päikese(hiuu) lüüakse samuti silm peast keldi mütoloogias jne.

Päikesepimistuses on küllalt põhjust kahtlustada meteoriidikatastroofi kajastust. Seega tundub veidi lihtsustatud lähenemisenäha lohevõitluses üksnes kevade ja talve vastasseisu. Hiinas võetakse praeguseeni uut aastat vastu draakonipidustustega. Tohutud valgustatud draakonid looklevad pimedas öös, igaühel hiilgab suus punane kera – ilmselt meteoriidikera. Meteoriidikandja draakon? Kui nii, siis peaks see olema lihtne maagiline võte: taotleks draakoni heatahtlikkust ja tõstes ta peokangelaseks, avaldub suur ning siiras lootus, et ehk ei tule ta siis enam uuesti – vähemalt mitte algaval aastal; või kui ka tuleb, ei pilla vähemalt meteoriite maha.

Võimalik, et hetitide impeerium häviski meteoriidikatastroofide tõttu ca 1200 eKr.

Arvatakse, et nende ligipääsmatu mägi-pealinna Hattusha põletasid maha mere-rahvad, kes hävitanudki impeeriumi. See pole siiski päris kindel. Näib pigem, justkui oleks kindluslinn kuidagi ise põlema läinud; justkui oleksid elanikud tema ummisjalu põgenedes maha jätnud.

Narrimüts peas

Siinkirjutaja on varemgi viidanud, et 13. sajandil, kui kartus kuradi väe ning võimuse ees saavutas haripunkti (Euroopa kliima külmenes, ristiretked Püha Maa vabastamiseks jooksid liiva) leitud peatselt ka otsekui *deus ex machina* originaalne lahendus – kurat tehti narriks. Kristlikus mütoloogias näib sel ajal toimunud olevat põhimõtteline muudatus.

Kolmeharuline narrimüts ilmus kristlikus Euroopas piibliillustratsioonidele 13.–14. sajandi vahetusel – kõigepealt pähe õelale ja meeletule mehele, kes ütleb, et Jumalat ei ole (see mees on Luciferi sugu, s.o taevast tükkidena alla langenud koidutähe sugu, vt Js 14); seejärel draakonile, ca 1330, ja siis kujutati juba apokalüptilist draakonit, ca 1350, kolmeharuline narrikroon peas. Hiljem hakati kujutama otsest kuradit narrimütsis. Tundub aga nii, et eelkõige ja ennekõike tehti narriks hoopis uuest testamendist tuntud apokalüptiline draakon, s.o meteoriidikandja draakon (vt „Väike märgiatlas“, 1–2/2008) – ja seejärel alles kurat kui kurjuse kandja. Sest veel varem, ca 1250, kujutati apokalüptilist draakonit, seda muistset madu, kuradit ja saatanat, kolmesarvelisena.

Mida öelda?

Olen ka siinsamas „Väikeses märgiatlas“ pöördunud selle apokalüptilise draakoni, meteoriidikandja draakoni temaatika poole (vt näiteks Haridus 1–2/2008). Pole parata, tuleb veel üks kord sedasama teha. Mida öelda? Meenub üks lugu semiootik Juri Lotmani kohta. Kord öelnud keegi usin loengulkäijaproua Lotmanile, et eelmisel aastal rääkisite hoopis teist juttu. Mis peale kuulus kultuurisemiootik tähendanud, et ega ta ole mingi lepalind, et igal aastal

Narrimütsis draakon, ca 1330, Inglismaa.

Narrimüts Luciferi kauge sugulase peas, ca 1300, Inglismaa.

Apokalüptiline draakon, kolmeharuline narrikroon peas, ca 1350, Saksamaa.

ühte ja sedasama laulu laulab. Viitan see- ga, et meie maailmas pole lõplikke tõ- desid. Ühe detaili, ühe fakti, ühe mõttekillu lisandumine võib oluliselt muuta kogupilti, kogu teooriat.

Saba ja sarved

Apokalüptilise draakoni puhul on ühevõrra tähtsad mõlemad, nii saba kui ka sarved. Sarvi võib tal olla tükki kolm, saba aga kolmeharuline. Johannese ilmutusraama- tust on lugeda, et apokalüptilise draakoni „saba pühkis ära kolmandiku taevatähti ning viskas need maa peale” (Ilm 12,4). Kui nii, siis pidi tohutu tähesadu olema: meteoriite sadas maha kui puru? Kas on kauge kajastus sellest ka keskaegsetesse illustreeritud käsikirjadesse jõudnud, kus draakoni saba peal kujutatakse mingit punast kera – meteoriidikera? Vihje sellele, et kui lohe viskas taevatähti maa peale, sadasid need alla meteoriidina? Ühel 13. sajandi käsikirjaillustratsioonil võib näha isegi draakonit, kellel näikse kolmeharulise saba otsas olevat kolm kera – meteoriidi- kera? Apokalüptilise draakoni kolm sarve on võimu ja väe tunnusmärk. Tundub nii, et nimelt neist sarvedest said narrimütsi kolm haru.

Ja tehtigi narriks

Temaatiline arenguloogika viib meteoriidi- kandjast draakonist Halley komeedi kaudu apokalüptilise draakonini (vt „Väike märgi- atlas” 1–2/2008) – kes saab tehtud narriks. Komeedid tulid taas ja taas – ja ei mingit katastroofi enam. Suure lohe vägi ja võim- sus osutus tühiseks. Juba võis teda nae- ruks panna. Narriks tehtud draakon pole siiski mingi äranarritud draakon – sellel on sügav müütiline mõte sees.

Kui kristlikus maailmas tehti meteoriidi- kandja draakon narriks, siis idamaises kon- tekstis suhtutakse temasse tänini suure austusega. Iseäranis Hiinas korraldatakse tema auks uusaastapidustusi, draakonifest- ivalde ja draakonipaadivõistlusi. Meteoriidi- kandja draakon on seega n-ö elaval kujul jõudnud välja tänasesse maailma. Hiinat nimetatakse Taevadraakoni maaks – ja õigusega. Kuid isegi meil Eestis, Hiinaga võrreldes olematul maal, leidub vähemalt kolm eripärast meteoriidikandja draakoni motiivi: Tallinna raekoja draakonipäine veesüliti pluss kaks draakonituulelippu, ühel lohel meteoriidikera suus, teisel pea peal (vt „Väike märgiatlas”, 1–2/2008).

Mis meil sellest

Olgu nii, et apokalüptiline draakon tehti narriks – mis meil sellest? Nii palju küll, et draakonivastase võitluse temaatika on ka kohalikus kristlikus mütoloogias äärmiselt oluline olnud. Eelviidatud kolme eripärase meteoriidikandja draakoni kõrval on ka muud mitte vähem tähelepanuväärset – draakonitapjad Püha Jüri ja Püha Olav. Püha Jüri näiteks võitleb Tallinna vapivär- vides; oda otsas on tal Kristuse võidulipu märk, valge rist punasel taustal. Mis on väga ainulaadne, sest Püha Jüri märk on punane rist valgel põhjal, vrd kas või Gruu- sia riigilipp. Mis peaks tähendama, et seda võitu, mis Jüri teoks tegi, on käsitatud otse kristluse võiduna.

Kristuse viinapuu aga kujutatakse Tal- linnas võrsumas kolmepäise draakoni suust. Draakon on küll paganluse võrd- kuhu, aga mitte ainult – ka meteoriidikandja komeedi kajastus. Kristlus võrsus pagan- lusest algkristlikus kontekstis. Väljakujune- nud kristlus võitleb paganlusega lepitama- tult, võites teda enda poole. Kas Dominiik- laste kloostrid draakon sisaldab endas vihjet kohalikule n-ö algkristlikule kontekstile? Et Kristuse viinapuu üleneb draakoni suust, võib kõne alla tulla üksnes kristluse sünni- mail ja sünniajal – s.o niisugusel maal, mis seostub Kristuse sünniga. Ema maal? Iga- tahes ei saa see situatsioon võimalik olla suvalises paigas. Samas – kuigi Tõeline Viinapuu kasvab välja draakoni suust, ilm- neb Kristuse apoteoos eriti just seoses võiduga apokalüptilise draakoni üle.

Kristuse viinapuu kolmepäise draakoni suust, 15.–16. sajandi vahetus.

Püha Olav, draakonitapja. Oleviste kiriku päiskivi, ca 1330.

Meteoriidikera saba peal?

Meteoriidikerad draakoni kolmeharulise saba peal? 13. sajand.

Püha Jüri, draakonitapja. Niguliste kiriku pealtar. Hermen Rode, 1481.